

OSMANLI GENİŞLEMESİ KARŞISINDA (1453-1475) CENOVA KOLONİLERİ

GIUSTINA OLGIATI*

Çeviren: MAHMUT H. ŞAKİROĞLU**

Şark taraflarında bulunan Cenova kolonilerinin İstanbul'un Türkler eline geçişinden sonraki durumu, fethin hemen akabinde biri Galata'dan diğeri de Sakız adasından, birbiri ardınca çok kısa zaman zarfında yollanan iki mektupta anlatılmıştır. 23 Haziran 1453 günü Galata'nın artık sabık Podesta'sı olan Angelo Giovanni Lomellino, Bizans'ın başkentinin fethi olayını ve Galata kolonisinin teslim işlemini detaylı bir şekilde anlattı: Hristiyan gemilerinin firarı, yağmalama olayları, surların yıkımı gibi olaylar bir bir anlatılmıştır. Açıkladığı bir husus da Sakız adası için yeni bir vergi konması ve buna ek olarak da Cenova Cumhuriyeti'nin Karadeniz'de bulunan Kefe ve sair kolonileri için de vergi istenebileceğini de ekledi. Cenova hükümeti ile bütün Hristiyan âlemin duruma müdahalesini hatırlattı. İki yıl içinde de Fatih Sultan Mehmed'in Roma şehrine kadar yürüyüp orayı fethetmek niyetinde olduğunu da haber verdi.¹

Lomellino'nun terkettiği Galata Podesta'lığı görevini üstlenen Franco Giustiniani 27 Eylül 1453 günü, Sakız adasından yolladığı mektubunda, Şark taraflarında yaşamakta olan Latin-katoliklerinin içinde bulunduğu durumu Cenova hükümetine yeni birtakım ayrıntıları ile anlattı: Galata'da yeni bir Türk yönetimi kurulması, Sakız adası ile Karadeniz'de bulunan koloniler hakkında vergiler istenmesi, Sultan tarafından yapılan vadilere kanılmaması gibi. Böylece Şark taraflarında bulunan kolonilerde yaşayan vatandaşlarının kabağan korkuları ile geleceğe olan ümitsizliklerini açığa çıkarmış bulunuyordu. Fatih Sultan Mehmed de o sırada Rumeli Hisarı'nı güçlendirerek Karadeniz Boğazı'ndan yapılacak seyrüsefaini yasaklamak ve Gelibolu limanında ikiyüzden fazla gemi inşa ettirmekle nereye yönelik olduğu belli edilmeyen girişimlerde bulunmuş ve dolayısıyla mektupta bunlara yer verilmişti. En son kısımda verdiği bilgiye göre anı bir şekilde toparlanıp harekete geçecek olan Batı âlemi, Türklerin genişle-

* Genova Üniversitesi Tarih Bölümü araştırma görevlilerinden.

** Prof. Dr., Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Tarih Bölümü öğretim üyesi.

¹ A. Pertusi, *La caduta di Costantinopoli*, cilt 1, *Le Testimonianze dei contemporanei*, Verona 1976, s. 39-51.

me politikası ile Ege Denizi ve Karadeniz'de bulunan Cenova kolonilerinin yıkımını engelleyebilirdi.²

Kefe'nin 1475 yılında Türklerin eline geçişine kadar olan yirmi yıllık zaman zarfında, bu iki mektupta konu edilen sorunlar devamlı olarak gündeme geldi ve Şark taraflarında yaşayan lâtin-katolik cemaatin hem günlük yaşamlarında hem de anavatan ile olan ilişkilerinde dikkatleri üzerinde toplamasına yol açtı. Karadeniz'e ulaşma ihtimali Rumeli Hisarı'ndan açılan ateş sonucu mümkün olmuyordu. Osmanlı padişahı hiç bir garantisi olmayan sulh karşılığında yüksek vergiler koymuştu. Türk do-

² A. Pertusi, *La caduta di Costantinopoli*, cilt 2, *L'eco nel mondo*, Verona 1976, s. 98-105. Genova Cumhuriyeti'nin Şark taraflarındaki kolonileri için bkz. C. Manfroni, "Le relazioni tra Genova, l'Impero bizantino e i Turchi", şu kitapta: *Atti della Società ligure di storia patria*, cilt 28, Genova 1898, s. 577-973. R. S. Lopez, *Storia delle colonie genovesi nel Mediterraneo*, Bologna 1938; Michel Balard, *La Romanie Génoise (XII. e-début de XV. e siècle)*, Roma-Genova 1978 (Çevirenin eki: bu kitap Genova'daki Deputazione di Storia Patria ile Roma'daki Fransız Okulu ile müştereken neşredildi) Geo Pistarino, *I Gin dell'Oltremare*, Genova 1988, aynı müellif, *Genovesi d'Oriente*, Genova 1990. Genovalıların İstanbul'un Türkler tarafından kuşatılması sırasındaki katkıları ve kolonilerinin Türk akınları karşısındaki durumları hakkında şu eserlere bakılabilir: A. Roccatagliata, "Da Bisanzio a Chio nel 1453", şu kitapta: *Miscellanea di Storia Italiana e Mediterranea per Nino Lamboglia*, Genova 1978, s. 381-408. Aynı müellif, "Con un notaio genovese tra Pera e Chio nel 1453-1454", *Revue des études sud-est européennes*, cilt 17 (1979), s. 219-239. Geo Pistarino, "Note alle fonti sulla caduta di Costantinopoli", *Atti della Accademia Ligure di Scienze e Lettere*, cilt 40, Genova 1984, s. 4-13. Aynı müellif, "I Genovesi nel Levante fra il tramonto di Costantinopoli e l'Impero ottomano", *Aspetti della vita economica medievale. Atti del Convegno di studi nel X anniversario della morte di Federico Melis, Firenze-Pisa-Prato, 10-14 marzo 1984*, Firenze 1985, s. 91-125, aynı müellif, "La caduta di Costantinopoli: da Pera genovese a Galata turca", *La Storia dei Genovesi*, V., Genova 1985, s. 7-47. Aynı müellif, "The genoese in Pera-Turkish Galata", *Mediterranean Historical Review*, cilt 1 (1986), s. 63-85 (bu makalenin İtalyancası şu kitapta çıkmıştır: *I Gin dell'Oltremare*, s. 409-456), aynı müellif "Tra i Genovesi dell'Oriente turco dal tramonto del Medioevo al primo tempo dell'età moderna", *Atti dell'Accademia Ligure di Scienze e Lettere*, cilt 43, Genova 1988, s.200-212; Giustina Olgiati, "Angelo Giovanni Lomellino: attività politica e mercantile dell'ultimo podestà di Pera", *La Storia dei Genovesi*, cilt 9, Genova 1989, s. 139-196; aynı müellif, "I Genovesi in Oriente dopo la caduta di Costantinopoli", *Studi Balcanici*, 8, Roma 1989, s. 45-59. Aynı müellif, "Genovesi alla difesa di Costantinopoli", *Atti dell'Accademia Ligure di Scienze e Lettere*, cilt 46, Genova 1990, s. 492-503.

Vesika neşri yapılan eserler: Luigi Tommaso Belgrano, "Prima serie di documenti riguardanti la colonia di Pera", *Atti della Società ligure di Storia patria*, cilt 13, Genova 1877, s. 97-317. Aynı müellif: "Seconde serie di documenti riguardanti la colonia di Pera" aynı dergi, s. 931-1003. A. Roccatagliata, *Notai genovesi in Oltremare. Atti rogati a Pera e Mitilene*, cilt 1, Pera (1408-1490); cilt 2, *Mitilene (1454-1460)*, Genova 1982. Aynı müellif, *Notai genovesi in Oltremare. Atti rogati a Chio (1453-1454, 1470-1471)*, Genova 1982, Giustina Olgiati, *Documenti genovesi sulla caduta di Costantinopoli*, eser Genova'da Geo Pistarino'nun yönettiği "Civico Istituto Colombiano, Studi e testi, Serie storica" adlı dizide basılmaktadır.

nanmasının devamlı olarak kolonilerde görünmesi, kolonilerdeki siyasî durum için bir tehdit kaynağı idi. Batı âlemine bir yardım için yapılan başvurular hep sonuçsuz kaldı.

Kaldı ki bu gibi konular Batı âlemine daha İstanbul'un Fatih Sultan Mehmed tarafından fethinden önce de konu ediliyordu. Türklere belirli bir haraç ödedikten sonra karşılığında bir takım ticarî imtiyazlar veya sulh sağlamak, Fatih Sultan Mehmed'in babası II. Murad bey zamanında da uygulanan önlemlerdi. Türklerin harp sahalarında gösterdikleri üstün başarılar Batı âlemine bir tek kolonilerdeki yöneticiler aracılığı ile değil fakat aynı zamanda Şark topraklarında faaliyette bulunan tüccarlar tarafından da iletilmekteydi. Fatih Sultan Mehmed'in Boğaziçine büyük bir kale inşa etmek fikri daha 1452 yılının Mart ayında, yani daha temel atılmadan evvel Cenova Cumhuriyeti'nin Gran Consiglio adlı meclisinde tartışılmıştı. Tehlikenin farkına varmış bulunan Cenova Cumhuriyeti hükümeti hiç bir önlem alamadı. Bir askeri veya diplomatik girişimde bulunup bulunmama konusunda bile tam bir mutabakata varamadılar. Galata'da bulunan Cenova kolonisi görevlilerinin bu konu ile ilgilenerek Fatih Sultan Mehmed'e elçiler göndererek ikna etmeye çalışması ve bunu yaparken de niyetinden vazgeçirtmek için sözlü olarak saygın ve dengeli davranışlarda bulunmaları, Cenova hükümeti tarafından tavsiye edildi.³

Rumeli Hisarı, 1452 yılının Nisan ile Ağustos ayları arasında hemen inşa edildi. Böylece, İstanbul'un Türkler tarafından muhakkak kuşatılacağına ait Batı'lı devletlere yapılan engelleme davetlerinin tam anlamıyla iflas ettiğinin sembolü bir bir ortaya çıktı. Daha 1452 yılının Aralık ayında bile Venedik gemilerine buradan açılan bombardıman ateşi, yapıcılar tarafından Boğazkesen diye adlandırılan kalenin ismine uygun bir gaye için yaratıldığını hiç bir şüpheye yer bırakmayacak şekilde ispat etti.⁴ Osmanlı sultanı ile yapılan barış andlaşmaları da Boğaziçi'nden geçecek gemiler için hiçbir güvence vermezdi. Karadeniz'e çıkacak veya oradan gelecek bütün gemiler Türk garnizonu tarafından sıkı bir şekilde kontrol edildikten sonra, geçiş vergisini ödemek zorundaydı. İstanbul'un fethinden sonra Rumeli Hisarı, Cenovalılar için tam bir engel meydana getirdi ve hiç değilse kağıt üzerinde bile olsa Venedik Cumhuriyeti gibi Boğazlardan serbest geçiş izni elde edemediler. Rumeli Hisarı, Karadeniz'e girmeyi

³ L. T. Belgrano, *Prima Serie*, sayı 149, s. 221-223 (13.3.1452).

⁴ Franz Babinger, *Fatih Sultan Mehmed ve Zamanı*. Bunun İtalyancasını kullandım. *Maometto il Conquistatore ed il suo tempo*, Torino 1967, s. 81-85.

bütünöyle engelleyen bir barikat olduğu için, artık Türklerle Moğolların eline geçmiş denizlerde bulunan, Cenova Cumhuriyeti'ne ait en uzak yörelerdeki bu kolonilerin artık devam edemeyecekleri hakkındaki te-reddüdleri her zaman ortaya çıkaracağı, Padişahın insafına rağmen belliy-di. Karadeniz'de bulunan Cenova'ya ait Kefe ile sâir kolonilerin mevcudi-yetinin yirmi yıldan fazla bir süre yaşamaları, San Giorgio bankası ile bu-na bağlı tüccarların, Türk yöneticiler tarafından çıkarılan her türlü engel-lere rağmen hayatlarını tehlikeye atmaları ve ayrıca gemilerinin batırılışını bile göze alan gemi kaptanları sayesinde mümkün oldu.

İstanbul'un Türkler tarafından fethinden sonra da Cenova kolonileri-nin ehemmiyeti devam ettiği için, Fatih Sultan Mehmed şark taraflarında-ki tüccarların henüz buralarda çok canlı bir ticaret faaliyetinde bulunduk-larını müşahede ettiği için, bütün imkânlarla sahip olmasına rağmen he-men fethetme girişmedi. 1453 ile 1454 yılları arasında Cenova yönetimi altun-da bulunan kolonilere tahakkuk ettirilen haraç, Padişah için sürekli bir kazanç kaynağı olmasından nâşi, bizzat II. Mehmed'in bilgisi altında bazı yeni zamlar da haraç üzerine ekleniyordu.

Cenova şehri ile kolonileri arasında uzun mesafeler bulunduğu için, haraç ödeme ile ilgili görüşmeler Türk temsilciler ile her bir koloninin kendi yöneticisi tarafından yapılırdı. Sakız ve Limni adaları ile Enez şehri halkına gemi ve mesajlar yollayan Padişah, bura halklarının bir haraç ödemekle yükümlü bulduklarını duyurmuştu. Kefe kolonisinde yaşayan halk Fatih Sultan Mehmed'e temsilciler göndererek kendi emniyetlerini güvence altına almaya muvaffak oldular ise de Amasra kolonisini de ben-zer bir girişimle kurtarma işine girişmedi veya girişmeyi başaramadı.⁵Ko-loni halkları tarafından ödenmesine garanti edilip de anavatan şehri yöne-ticileri tarafından kabul edilmeyen antlaşmalar, bir hukuki dayanağa göre değil de, Türklerin askerî gücüne dayalı olduklarından, geçerlilikleri te-reddüdlere yaratıyordu. Galata şehri bile, orada bulunan Cenova temsilcisi-nin katılmadığı bir görüşme sonucu Osmanlı Padişahı ile bir antlaşma yapmıştı. Şimdi ise esas Cumhuriyetin hukukuna göre Cenovalıların hiç bir hakkı bulunmayacaktı. Bu durumu halletmek için 1454 yılında Ceno-va Cumhuriyeti'nin Doge (Devlet Başkanı)'si, Padişaha bir elçi göndererek

⁵ A. Vigna, "Codice diplomatico delle colonie Tauro-liguri durante la signoria dell'Uf-ficio di San Giorgio (MCCCCCLIII-MCCCCCLXXV)", *Atti della Società ligure di storia patria*, cilt 6, Genova 1868, sayı 117, s. 297-301 (18 Mart, 18 Temmuz, 13 Ağustos, yıl 1455). F. Babinger, *Maometto*, s. 110.

çözüm aradı. Baldassare Maruffo ve Lucano Spinola adlı elçiler koloninin iadesini istemek yanında, yıkılan surların da Türkler tarafından yeniden tamirini talep edeceklerdi. Açıklanmaması gerekli nokta ise Galata'nın bundan sonra Fatih Sultan Mehmed ile onun haleflerine ait bulunduğu idi. Eğer Cenovalılar kontrolü tekrar ele geçirecek olurlar ise, Batı taraflarından gelecek bütün kıymetli mallar, Osmanlı soyu için bir muhafazalık olacaktı.⁶

Galata'nın böyle bir niyet için geri alınması mümkün değildi. Değerli bir ticaret merkezi olan bu şehir hem Türk hem de Batılı tüccarlar için çok faydalı olduğundan dolayı, bu ticarî merkez niyeti başka bir kolonide gerçekleştirildi. Sakız adası bu iş için canlandırıldı ve 1566 yılına kadar bağımsızlığını kendi ekonomik öneminden dolayı devam ettirdi. Diğer Cenova kolonileri ise geçici tedbirlerle günlük varlıklarını devam ettirdiler ve her zaman artan haraç miktarını öderken de hep orada yaşayan vatandaşlarından para topladılar ve anavatan toprakları hiç bir zaman maddi bir yardımda bulunmadı. Haraçların artırılması Cenova Cumhuriyeti yöneticileri tarafından hep silahlanma ve halk üzerine yeni vergi koyma bakımından bir bahane kaynağı oldu. Cenova Cumhuriyeti'nin Gran Consiglio adlı meclisi, bu gibi yardım isteklerini en alt sınıra indirmek için, Padişah'ın haraç aldığı toprakları saldırmak değil fakat korumak için gayret gösterdiğini de ileri sürdü.⁷

Bu değerlendirme bütünüyle yanlış değildir. Fatih Sultan Mehmed sırasıyla Sakız ve Limni adalarıyla Enez şehrini almak niyetini belli edince, Venedik Cumhuriyeti ile 1454 yılında bir antlaşma yaptı.⁸ Kolonilerin haraç ödeme işlemleri ile buna bağlı güvenceleri, beklenmedik olayların dışında, hep Padişahın şahsi arzusuna bağlı kalmıştı. 1455 yılında, II. Murad zamanından beri Osmanlıların işbirlikçisi Francesca Draperio adına tahakkuk edilen bir kredi konusunu bahane eden Türkler Foça'ya girdiler. Şap madenleri ticaretinin ehemmiyeti bakımından Sakız adasındaki yöneticiler burası için yüksek miktarda bir haraç öderlerdi.⁹ Gene aynı yıl Limni

⁶ L. T. Belgrano, *Prima Serie*, sayı 154, s. 261-270 (11 Mart 1454).

⁷ Genova Devlet Arşivi, Archivio Segreto, *Frammenti Diversorum*, 712 A (Mart 5, 1455).

⁸ E. Cornet, *Giornale dell'assedio di Costantinopoli 1453 di Nicolo Barbaro, corredato di note e documenti*, Vienna 1856, s. 80-82, sayı 14.

⁹ A. Vigna, sayı 117, s. 297-301 (18 Mart, 18 Temmuz, 13 Ağustos 1455). M. L. Heers, "Les Génois et le commerce de l'alun a la fin du Moyen Age", *Revue d'histoire économique et sociale* 32, (1954), s. 50. F. Babinger, *Maometto*, s. 139-141.

adasının hâkimi Dorino I Gattilusio ölünce Padişah adanın haracını iki misline çıkardı. Yeni seçilecek hâkimi bu şartla kabul edeceğini bildirdi. Domenico Gattilusio bu durum karşısında Taşoz adasından vazgeçip, Padişah'ın emri ve yerel halkın da tasvib etmesi üzerine yıllık 300 duca altını haraç karşılığı Skiros, Skiatos ve Skopulos adalarının yönetimini üstlendi ise de buraları kısa bir süre sonra Venedik Cumhuriyeti'nin yönetimi altına girdi.¹⁰ 1456 yılında bir Osmanlı filosu Dorino II Gattilusio'nun hâkimiyeti altındaki Enez şehri önünde bir defa görününce bile başkanı ile halkı hiç bir direnme bile göstermeden teslimiyeti kabul ettiler. Bundan sonra İmroz (günümüzde Gökçeada) ile Samotraki adaları da, buradaki tuzlalar için Padişah'a ödenen yüksek miktarlardaki haraçlara rağmen doğrudan Türk yönetimi altına girdiler. Midilli hâkimi Gattilusio ailesinin yönetimi altındaki Limni adası da aynı sonuca ulaştı. Midilli adasının da 1462 yılında Türk akınlarına dayanamayıp da teslim olmasından sonra, Gattilusio ailesinin elinde bulunan son Ege denizi hâkimiyetine son verdi.¹¹ Ada ile zengin madenlerinin kaybedilmesi, Cenova Cumhuriyeti'nin en son şap ticareti merkezinin elden çıkmasına yol açtı. İki yıl sonra, Fatih Sultan Mehmed, Sakız adasının yönetimini elinde bulunduran Maonlarla anlaşıp eski ticarî ilişkiyi canlandırma teklifi yaptı.¹²

Padişah ile Cenovalılar arasındaki işbirliği tam bir kuvvet gösterisi ile ikram faaliyeti arasında alternatif oluyordu. Türk donanması bu ilişkilerde her zaman için temel bir rol oynadı. Fatih Sultan Mehmed'in donanmasına ait gemilerin küçük boydaki görünümüne rağmen her zaman çok sayıda olmaları hemen öyle bir tedirginlik yaratıyordu ki, hemen koloniden koloniye bunların savaş gücü ile hedefleri hakkında mübalağalı haberler yayılıyordu. Türklerin denizlerde gösterdiği bu hareketlilik üzerine Batı dünyasına devamlı olarak yardım isteyen heyetler gönderilip tehlikenin büyüklüğü anlatılıyor, anavatanın böyle bir tehlike karşısında en süratlisinden, birkaç aydan evvel ulaşamayacağı da haber veriliyordu.

Kaldı ki bu filoların bir kez görünmeleri bile Magosa'dan Rodos'a, Midilli'den Sakız'a ve hatta en uzak yerdeki Kefe şehrine kadar uzanan bir panik havası yaratıyordu. Halbuki hiç de mağlup edilemeyecek bir güç değildi. Hiç de bu işin ehli olamayan kişilere verilen denizcilik faali-

¹⁰ Genova Arşivi, *Frammenti di Diversorum*, 712 A, (18 Ağustos 1456). F. Babinger, *Maometto*, s. 141-142.

¹¹ F. Babinger, *Maometto*, s. 144-146, 223-227.

¹² Genova Arşivi, *Diversorum Registri*, 557, varak. 139-140 (14.5.1464).

yeti, meslekten değil de bir tek Padişah'ın iltifatına mazhar olmuş kapitanların yönetimi altında yapıyordu. Bununla beraber gemi sayısının çok olması, bir kez görünme olayında bile büyük bir korku yaratıyordu. Bunlar sayılarının çok olmasına rağmen Batılı devletlerin gemileri karşısındaki çarpışmalarda fazla bir başarı sağlayamazlardı. İstanbul kuşatması sırasında bütün bir Osmanlı donanması, rüzgarın durması üzerine, dört tane Cenova tüccar gemisi ile başedememişti. Gemilerde bulunan çok sayıdaki insan önemi az olan yerlere akınlar yapar ve çok iyi tahkim edilmiş adalar ile Cenova gemilerinin bulunduğu adalara saldıramazlardı. Baltaoğlu Süleyman, Hamza Bey ve Has Yunus Paşa gibi komutanlar, düşman donanmaları karşısında başarısız duruma düştükleri zaman Fatih Sultan Mehmed'den azar işitmişlerdi.¹³

Türk gemilerinin yarattığı korku, yarattığı olaylardan çok müşterek bir tedirginlik ortamından ileri geldiği için, Cenova Cumhuriyeti bunu bütün Batı âlemine yayarken kendisi için de askeri yardım istedi. Cumhuriyetinin toprakları küçülmekte idi. 15 Kasım 1453 tarihinden itibaren, artık hiç bir koloni doğrudan Cenova Cumhuriyeti'ne bağlı değildi. En azından hukuki durum bu idi. İstanbul'un Türkler eline geçmesinden sonra Galata'nın kendiliğinden Osmanlı topraklarına katılması üzerine, Magosa şehrini yönetmekte olan San Giorgio Bankası bu defa Karadeniz'de bulunan kolonileri satın aldı. Cenova Cumhuriyeti'nin elindeki Sakız adası, Maona'ların yönetimi altında kısmen kaldı. Yine önceleri Bizans İmparatorluğu derebeylerinden olup da Cenova Cumhuriyeti'nin himâye ettiği Gattilusio ailesinin elindeki topraklar da kaldı. Bununla beraber Cenova Cumhuriyeti, ağır Türk tehdidine rağmen, Şark topraklarında yaşayan latin-katolikler ile olan ilişkisine hiç bir zaman ara vermeden devam etti. Buna karşılık Cenovalı vatandaş statüsü de vermedi. Şark taraflarındaki kolonileri koruma gayretleri, bir tehlike anında olağanüstü bir çaba gösterip zararı en az düzeye indirme niyetinde olup, fiili hiçbir girişim yapılmadığı da bellidir. Karadeniz'deki toprakların satılmasından sonra, kolonilerin işlerini yürütmekle görevli *Officium Provisionis Romanie* adlı daire ilga edildi. Şark'daki Cenovalıların menfaatlerini korumak için 1456 yılında yeni bir daire kuruldu ve adı *Officiales rerum Chyensis et Mitilenisium* (Sakız ve Midilli işleri dairesi) idi. Türk tehlikesi altında bulunan adaları korumayı amaçlıyordu.¹⁴

¹³ F. Babinger, *Maometto*, s. 93-94, 139-141, 143.

¹⁴ Genova Arşivi, *Frammenti Diversorum*, 712 A.

Şark taraflarında bulunan kolonilerin yardımına koşan Cenova Cumhuriyeti, bu girişimlerinin Padişah tarafından bir düşmanlık girişimi olarak addedilmemesine büyük özen gösterdi. Diğer taraftan da Kefe'nin hassas durumu, II. Mehmed'in bir emri üzerine daha tehlikeli boyutlara ulaşabilirdi. Bundan dolayı da Cenova Cumhuriyeti aşırı bir düşmanlık politikası gütmeydi. Böyle bir düşmanlık ortamında Cenova Cumhuriyeti kendisine söz veren hiçbir müttefikine güvenmezdi. Türk tehlikesi Batılı devletlerde karşılıklı tansiyonu ortadan kaldıracak bir uzlaşma havası yaratmaya kâfi gelmedi. Diğer taraftan da, kolonilerin içinde buldukları anlaşmazlıklar da uzun zamandan beri bir şekilde durulmadan sürüp gidiyordu. Sakız adasında bulunan yerel Yunan halkı ile süren sorunlar kadar, Magosa şehrinin Cenovalı ahalisi ile Kıbrıs Kralı arasındaki, Kefe şehrindeki yerel Ermeni azınlık ile Tatar Hanları ile olan sürtüşmeler hep sorundu.

Batı tarafından Papa'lık hiç bir şekilde gerçekleşmeyecek bir Haçlı Seferi hazırlamak sevdasına düşmüş bulunurken, Cenova Cumhuriyeti hükümetleri, kendilerinin güvencesini tehdit eden bir yığın olaylarla uğraşmaktan dolayı, kolonilerinin müdafaası işini ikinci plana atmakta zorunda kalıyorlardı. Şark taraflarında yaşayan Cenovalı vatandaşlar, hiç değilse büyük âciliyet gereken durumlarda birbirlerine yardım ediyorlardı. 1455 yılında, Magosa şehrinin yöneticisi kötü duruma düşünce, Galata'da mukim vatandaşlarına fazladan para ödeyerek koloniyi kurtarmıştı.¹⁵ 1458 yılında Sakız adasının yönetimini üstlenmiş olan Maonalar Cenova şehrine bir mektup yollayarak, veba tehlikesi altında olup da Midilli adasına kaçmak zorunda kalan Sakızlı halkın yardımına askeri katkılar beklediklerini duyurmuşlardı.¹⁶

İstanbul'un Türkler tarafından fethinden sonra, Sakız adası Şark ile Garp arasında askeri yardımlaşmanın bir buluşma yeri olarak addedildi. Cenova Cumhuriyeti'nin bu sıralarda gerekli olan yardımı geciktirmesindeki sebep, Aragonlu Alfonso'ya karşı giriştiği bir dizi savaştan ileri geldiğinden dolayı, kolonilerden gelen paralarla ticaretten sağladığı çıkarları bu işlere tahsis ediyordu. Fatih Sultan Mehmed'in faaliyetinin ne tarafa olacağı hakkında bazan büyük tereddütlere düşünce yardımların nereye yapılacağına karar veremezlerdi. 1455 yılında Kefe'ye gitmek için görevlendi-

¹⁵ Genova Arşivi, Archivio San Giorgio, *Primi Cancellieri*, busta 88, varak 702-703 (6 Şubat 1455), 705 (5 Mart 1455), 721 (26 Eylül 1455).

¹⁶ Genova Arşivi, *Diversorum Registri*, varak 13v.-14r. (26 Şubat 1459).

rilen donanmaya verilen ayrı bir talimatta, gerekli bir durum karşısında Sakız adasında kalıp da adayı korumaları emri verildi fakat masrafların Maonalılar tarafından ödenmesi zorunluluğu da ihmal edilmedi.¹⁷ Cenova Cumhuriyeti'nin belirli bir faaliyet hedefinin bulunmaması ve ayrıca Batılı güçlerin gösterdikleri kayıtsızlık, II. Mehmed'e karşı sağlanan bazı başarıların boşa çıkmasına sebep oldu. 1456 tarihinde Türklerin Belgrad şehrinden yenik dönmeleri hristiyan âleminde büyük bir merak yaratmakla beraber Şark taraflarına yönelecek bir siyasetin de hazırlandığı görülmüyordu. Hatta Cenova Cumhuriyeti tehlikenin geçtiği bahanesi ile Midilli adasına yollanan topçuların aylıklarının artık ödenmeyeceği yolunda bir karar aldı.¹⁸ 1459 yılında Papa'lık donanması Limni, Taşoz ve Samotraki adalarını Türklerden geri almakla beraber San Giorgio Bankası ileri gelenleri bu adaların koruyuculuğunu reddettiler. Fatih Sultan Mehmed'in bunu bahane ederek Kefe'ye saldırmasından çekindiklerini söylediler.¹⁹ 1474-1475 yıllarında Türk donanmasının bir takım yeni hazırlıklara giriştiği haberlerinin yayılması üzerine, Cenova Cumhuriyeti ile Maonalar Sakız adasının tahkimi için büyük bir çabaya giriştiler.²⁰ Halbuki Fatih Sultan Mehmed, donanmasına Kefe şehrini alma emrini verdi ve böylece Karadeniz'deki son Cenova üssü de elden çıkmış oldu.

Böylece Sakız adası, Cenova Cumhuriyeti'nin Şark'daki üslerinden, elde kalan tek merkez haline geldi. Mühim bir ticaret merkezi olduğu için, tehlikeler altında bulunmasına rağmen hem Cenovalıların hem de Türklerin işine yaradı. 1475 yılında Kefe şehrinin fethini gerçekleştiren Fatih Sultan Mehmed, Sakız adasının limanını isteyince, Maonalılar çıkış yolu olarak buraya Venedik Cumhuriyeti'nin bayrağını dikerek, bu ülkenin vatanı olduklarını ileri sürdüler.²¹ Siyasî bir neticeye yol açmayan bu olaydan sonra Cenova Cumhuriyeti hükümeti buradaki Monalara serzeniş dolu bir mektup yolladı. Bununla beraber Sakız adası her türlü zorluğa göğüs gererek Cenova Cumhuriyeti ile Osmanlı Devleti arasındaki işbirliğinde bir uzlaştırma rolü oynama becerisini ortaya koyduğundan dolayı 1566 yılına kadar varlığını sürdürmeyi başardı.

¹⁷ Genova Arşivi, *Frammenti di Diversorum*, 712 A (5 Mart 1455).

¹⁸ Genova Arşivi, *Frammenti di Diversorum*, 712 A (18 Ağustos 1456).

¹⁹ A. Vigna, *aynı eser*, sayı 453, s. 937-938 (12 Haziran 1459).

²⁰ Genova Arşivi, *Primi Cancellieri*, busta 89, varak 252-285.

²¹ Genova Arşivi, *Diversorum Registri*, 597, varak gr.-10r. (30 Ağustos-1 Eylül 1475).

